

Б.М. Янишин
(м. Київ)
В.П. Тельвак
(м. Дрогобич)

**ЩОДЕННЕ ЖИТТЯ ГАЛИЦЬКОГО МІСТЕЧКА
другої половини XIX ст. НА СТОРІНКАХ МІСЦЕВОЇ ПЕРІОДИКИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ «GAZETY NADDNIESTRZAŃSKOI»)**

Стаття присвячена дослідженню відображення щоденного життя галицьких міст та містечок на сторінках місцевої преси кінця XIX ст. Проаналізовано змістову наповненість часопису «Газета Наддністрянська», окреслено світоглядні орієнтири її видавців. Показано вагомість розміщеної в газеті інформації для реконструкції історії Дрогобича та його околиць у 1884–1889 рр.

Ключові слова: галицьке містечко, щоденне життя, преса, «Gazeta Naddniestrzańska».

Статья посвящена исследованию отображения повседневной жизни галицких городов и городков на страницах местной прессы конца XIX в. Проанализирована содержательная сторона «Газеты Надднестрянской», очерчены мировоззренческие ориентиры ее издателей. Показана значимость размещенной в газете информации для реконструкции истории Дрогобыча и его окрестностей в 1884–1889 гг.

Ключевые слова: галицкий городок, повседневная жизнь, пресса, «Gazeta Naddniestrzańska».

The article is devoted to the research of the peculiarities of the development and function of the Drohobych's Polish newspaper at the end of XIX th century. The content imbluing of the newspaper has been analysed, the world outlooking bearings of his editors have been outlined. The weight of the information had been publishing in this newspaper for the reconstruction of the Drohobych's history and his environs in 1884–1889 years had been demonstrated.

Keywords: Galician town, daily life, the press, «Gazeta Naddniestrzańska».

Після певного забуття міська проблематика протягом останніх років усе більше переміщається з периферії наукового зацікавлення у його центр (це частково пов'язане й зі зміною наукової парадигми, домінуванням соціальної історії). Це зауваження особливо актуальне щодо дослідження історії міст на українських землях у XIX — на початку XX ст., яке вкрай слабо вивчене українською радянською історіографією (більше уваги приділено історії середньовічного чи радянського міста).

Однак, незважаючи на зростання публікацій з історії міст на українських землях, все ж науковий пошук українських дослідників у цьому напрямку характеризується певною хаотичністю. Сьогодні в українській історіографії ще не спостерігається комплексне осмислене дослідження міста на українських землях у XIX ст. як багатостороннього феномену. Навіть не опрацьовано належним чином краєзнавчий (мікроаналітичний) аспект, як це зроблено у польській, чеській та ін. історіографіях (тут маються на увазі ґрунтовні наукові монографії з історії окремих міст, оскільки уся інформація часто, за винятком найбільших міст, обмежується кількома статтями у місцевій пресі або ж довідкою із фундаментального радянського видання «Історія міст і сіл УРСР» за ред. Петра Тимофійовича Тронька, на сьогодні уже очевидно застарілого, такого, що не дає цілісного синтетичного погляду на розвиток міст на українських землях).

Вкрай слабо в українській історіографії на сьогодні опрацьовано історію галицького міста XIX ст. Фактично єдиною працею синтетичного характеру українських дослідників цієї проблеми на сьогодні залишається книга О. Мазурка «Города западноукраинских земель эпохи империализма (социально-экономический аспект)», видана ще у 1990 р. на основі захищеної чотирма роками раніше кандидатської дисертації¹. Зі здобуттям Україною незалежності увага істориків сконцентрувалася на вивченні українського національного руху в Галичині, різних його течій, інституцій, політичних партій, українсько-польських стосунків². Водночас, сьогодні все виразнішою стає потреба нового синтетичного опрацювання історії соціально-економічного розвитку Галичини, в тому числі й міст як окремого соціокультурного феномену. Певною основою для цього можуть стати й доволі численні, хоч все ще й недостатні, краєзнавчі дослідження³, автори яких все частіше звертають увагу на людину в місті, її щоденні турботи, переживання, працю і відпочинок і т.д.

У цьому контексті особливе місце посідає преса, оскільки, на відміну від документів офіційного походження, вона відображає зацікавлений погляд на біжучі події певної частини міського населення. Така відвертість і безпосередність у сприйнятті щоденних подій і проблем загалом становить одну з важливих особливостей преси як історичного джерела. Її вивчення дозволяє досліднику доповнити інформацію офіційних джерел своєрідним зацікавленим поглядом «знизу». Вагомість преси ще більше зростає у випадку провінційних містечок, джерела до вивчення історії яких є значно скромнішими, порівняно з великими містами. Подекуди, така преса є єдиною можливістю реконструювати громадське життя міста, конфесійні та національні стосунки у ньому, чим, поза протизаконними випадками, практично не цікавиться офіційна документація. У цьому сенсі Дрогобич автономічної доби був типовим східногалицьким містом, в якому дві найбільші етнічні громади — польська та єврейська — мали свою пресу. І якщо єврейська преса була тематично акцентована на проблемах самої громади, то польські часописи на своїх шпальтах піднімали широкий спектр громадських питань, торкалися практично всіх аспектів життя міста, в тому числі такої важливої проблеми, як міжнаціональні стосунки у ньому. Серед всіх польських газет Дрогобича другої половини XIX — початку XX ст. «Газета

Наддністрянська» займала особливе місце, як широтою охоплених проблем, що піддавалися дискусії на її шпальтах, так і тривалістю своєї появи — п'ять років⁴. Ці обставини й зумовили нашу увагу саме до цього часопису.

Перший номер «Газети Наддністрянської» вийшов 16 лютого 1884 р. Повна назва часопису була такою — «Gazeta Naddniestrzańska. Dwutygodnik polityczno-ekonomiczno-społeczny. Organ demokratyczny». Газета виходила щомісяця кожну другу суботу і, з невеликими перервами, проіснувала до 15 квітня 1889 р. Як свідчать редакційні статті, видавці мали намір перетворити газету на тижневик, проте, через низку причин, передусім, фінансового характеру, такі плани не були реалізовані. Фактично, це була єдина польська газета Дрогобича доби галицької автономії, що виходила такий тривалий час. Формат газети — шість, зрідка чотири сторінки, поодинокі номери мали вісім сторінок. Іноді в газетах трапляються вкладиші із програмними публікаціями суспільно-політичного змісту. Текст на сторінці було розбито на три колонки. Прикметно, що газета друкувалася не в Дрогобичі, а у Львові, в друкарні Наукового Товариства імені Шевченка. Надзвичайно цікавою була особа видавця та редактора газети Едмунда Леона Солецького, котрий за фахом був інженером-архітектором та будівничим, а за покликанням — публіцистом.

Вже зміст першого числа газети виразно окреслив позиції її видавців. Цей номер містив односторінковий вкладиш — програму «Газети Наддністрянської», опублікованої польською та українською мовами. Основні пункти цієї програми: сприяння утворенню впливового демократичного руху на провінції та друкованого органу, котрий сприяв би консолідації його прихильників; контроль за діями влади у виконанні законів; боротьба за розширення прав місцевого самоврядування; обстоювання культурних і освітніх ідеалів, контроль за культурно-освітньою роботою на провінції, забезпечення освітньо-культурних прав громадян, особливо українців та поляків, як найчисельнішої етнічної групи краю; сприяння у створенні осередків громадського життя на провінції. Особливий акцент у програмі було відведено українському питанню у Галичині. Українська проблема була визначена найважливішою справою громадського життя краю, а її справедливе розв'язання проголошувалось найбільш важливим завданням на майбутнє. «Одвічне існування руського народу визнаємо безоглядно і безумовно, — підкреслювалось у програмі, — не менше визнаємо, що тут на Русі має право руський народ жадати цілковитої рівноправності»⁵. Програма газети, як свідчила надіслана кореспонденція, знайшла жвавий відгомін у громадських колах і в цілому була прийнята з ентузіазмом. Як перший практичний крок втілення цієї програми, а також з метою створення українсько-польського демократичного об'єднання та поширення часопису в середовищі української громади краю, було заявлено про те, що тексти українських дописувачів газети будуть друкуватися мовою оригіналу. І дійсно, за кілька років існування газети ми неодноразово, практично у кожному номері, бачимо українськомовні тексти. Окрема увага у програмі була присвячена вирішенню єврейської проблеми в Галичині. Згідно поглядів редактора газети, слід змагати до рівноправності євреїв та християн, налагодження діалогу між християнською та

юдейською громадою міста, намагатися проникнути зі своїми ідеями у консервативне єврейське середовище. Видавці переконували, що оскільки Дрогобич є своєрідною мініатюрою відносин у Галичині, тільки така широка національна програма дозволить об'єднати всіх громадян краю для органічної багатонаціональної праці по відродженню Польщі.

Програмні засади газети знайшли своє втілення у передових статтях першого номеру. Перші дві статті, озаглавлені «Деспотизм чи автономія?» та «Публічний контроль», були присвячені проблемі розширення місцевого самоуправління у краї⁶. Інша стаття — «Більше світла, шкіл та читалень» — пропагувала просвітницькі цінності, була гостро-полемічно спрямована проти пияцтва, невігластва, хамства у середовищі міщан⁷.

Структура першого числа газети була типовою для всіх наступних її видань. Перші дві сторінки, зазвичай, займали програмні статті, які відбивали бачення редакцією найбільш злободенних проблем розвитку держави та краю. На третій сторінці містилась рубрика «Кореспонденція», в якій публікувались цікаві листи з Галичини та з сіл Дрогобицького повіту, а також інших місцевостей імперії. Найбільш значні події в житті міста та околиць знайшли власне відбиття в рубриці «Хроніка», котра була зазвичай розташована на четвертій-п'ятій сторінці. З третього — 1886 р. — рубрика «Хроніка» була поділена на дві рубрики — «Місцева хроніка» та «Позамісцева хроніка». В поодиноких номерах газети містилась рубрика «Рух товариств», що висвітлювала динаміку громадського життя в місті. Матеріали цієї рубрики дозволяють нам дізнатися, що у місті діяли такі громадські організації, як Товариство «Родина», Товариство «Взаємна допомога», Гімнастичне товариство «Сокіл», «Товариство селянських гуртків», численні професійні організації. Більшість номерів містили також рубрику «Нещасні випадки», де описувалися, переважно, нещасні випадки на нафтових та озокеритних копальнях Борислава. Рекламні оголошення займали третину останньої сторінки. На відміну від переважаючої більшості інших польських газет Дрогобича, у «Газеті Наддністрянській» був надзвичайно скромний літературний куток — один-два поетичні або прозові твори на одне число. Щоправда, літературно-мистецька складова газети поступово збільшувалась від четвертого року видання. Серед дописувачів газети був знавець бориславської теми Стефан Ковалів, який розмістив декілька оповідань, в яких описувалися стосунки в місті⁸.

Найбільша кількість публікацій у «Газеті Наддністрянській» була присвячена обговоренню національних відносин у краї, передусім, шляхам налагодження польсько-українського порозуміння. Серед них назвемо найбільш резонансні — «Справа руська в цілому, а особливо в Галіції» (містила розширення тез програми)⁹ та «Колонізація Русі» (була спрямована проти поглядів деяких польських політиків щодо потреби новітньої культурної та політичної колонізації українських земель Галичини)¹⁰. Про позиції редактора газети щодо шляхів вирішення українського питання в краї яскраво свідчать статті «Русини і Сейм» та «Руська справа в галицькому сеймі», в яких Е. Солецький виступив за

збільшення кількості українського представництва у Галицькому Сеймі, обстоював дійсну рівність двох мов, доводив необхідність розбудови шкільництва українською мовою тощо¹¹. Погляди редактора на українське питання нерідко входили у конфлікт із державною цензурою. Так, конфіскованими виявилися такі статті, як «Наші магнати та Русь і русини (голос з краю)», «Руське віче у Косові». Зауважимо, що політика газети щодо українського питання була схвально сприйнята українською пресою Східної Галичини. Наприклад, газета «Діло» неодноразово відзначала толерантну громадську позицію часопису, його популярність у середовищі українців, принципове відстоювання редакцією тези про рівність двох найчисельніших народів краю¹². Одним із авторів таких відзивів був І. Франко, який схвалив демократичну позицію редактора газети, а її саму назвав взірцевою для провінційної преси¹³. На ці доброзичливі слова українського поета Е. Солецький відповів поетичним посланням «До І. Франка у Львові»¹⁴. Проукраїнські настрої редактора засвідчує також його намір друкувати на сторінках газети власноруч зроблені польські переклади віршів Тараса Шевченка¹⁵. Проте, хоча переклади були зроблені, на сторінках газети вони так і не з'явилися. Загалом, можемо із впевненістю сказати, що часопис був спрямований на пропаганду польсько-української співпраці та приязні.

Не менше уваги на шпальтах газети було відведено обговоренню становища євреїв у краї. Глибокі за змістом та різноманітні за жанром публікації пропагували ідеї зрівняння прав євреїв і християн, виривання бідніших членів єврейської громади із тотальної залежності її керівників¹⁶. Попри поодинокі статті, з єврейської проблеми було й декілька тематичних серій публікацій. Наприклад, серія статей «Дещо з єврейського питання» обговорювала складні стосунки в середині кагалу, відносини між простими його членами та верхівкою, показувала систему визиску на прикладі дрогобицької общини¹⁷. Інша серія статей під назвою «Месіада» була присвячена осмисленню актуальної на той час ідеї єврейської державності, визначення теренів для компактного розселення обраного народу¹⁸. Газета описує безправність рядових членів єврейської громади, котрі попали в фінансові тенета своїх чільників, передусім, сімей Гартенбергів і Гольдгаммерів¹⁹. Тих останніх у газеті названо правдивими антисемітами²⁰.

У той же час газета гостро виступала проти панування єврейської мафії у місті, що, згідно поданої у газеті інформації, зосередила у своїх руках переважну частину фінансів і через своїх представників керувала, фактично, життям цілого міста²¹. На шпальтах газети перед читачами розкривається картина фактичної безправності більшості населення міста, різних зловживань верхівки єврейської громади. Деякі публікації висміювали стереотипізовані традицією негативні національні риси євреїв — передусім, їхню скупість та ошуканство. Так, в одному з номерів, як правдива, переповідається така історія — один дрогобицький єврей торгувався за коня і, завдяки різноманітним хитрощам, збив ціну з 200 злотих до кількох центів. Тоді кмітливий власник уклав договір, за яким єврей повинен був за коня віддавати протягом 25 днів щодня вдвічі більшу суму, починаючи з одного centa. Яким було здивування нового власника, коли виявилось, що кінь коштує 167 772 злотих 16 центів.

Найбільш гострим на сторінках «Газети Наддністрянської» було обговорення міжнародних стосунків у Бориславі. Загалом, бориславська тема — протистояння у містечку християнської та єврейської громад, що нерідко доходило до крайніх меж, була наскрізною для часопису²². Зі шпальт газет нам відкривається картина безкарних злочинів, котрі чинилися представниками єврейської мафії стосовно робітників Борислава, адже більшість бориславських копалень знаходились у єврейських руках. Робітники були змушені працювати по 12 і більше годин за мізерну оплату²³. В шахтах не проводилися жодні заходи безпеки, внаслідок чого практично щоденно гинули люди (цьому була присвячена серія статей під загальною назвою «Нещасні випадки у Бориславі»). Це спричинило зростання соціального та національного напруження у місті, постійні сутички на етнічному ґрунті, внаслідок яких гинули представники обох сторін (висвітлено в серії статей під загальною назвою «Убивства в Бориславі»).

Позиція дописувачів газети з єврейської проблематики, гострі публікації такого роду, як свідчать матеріали газети, постійно наражалися на критику верхівки єврейської общини міста та цілого краю, котра активно спекулювала на темі антисемітизму. Про актуальність піднятого у часописі обговорення єврейського питання свідчить те, що воно досить швидко переросло місцеву тематику, вийшло за межі громади міста і поширилось на пресу східної частини цілої імперії. Так, можемо простежити за полемікою між дрогобицькою газетою та варшавським часописом «Ізраїльтянин»²⁴.

Не менше уваги на сторінках «Газети Наддністрянської» було приділено громадським справам у місті та окрузі. Редакція газети виступала за розширення прав громади в управлінні містом, залучення громадськості до контролю за діями влади, прозорість у призначенні функціонерів, ротацію представників виконавчої влади²⁵. Газета постійно інформувала читачів про діяльність Дрогобицької повітової та селищних рад²⁶. Особлива активність у цьому питанні спостерігалася під час виборів до цих органів самоврядування. Дуже цікавим було висвітлення газетою боротьби Ксенофонта Охримовича за посаду голови міста. Часопис всіляко підтримував останнього, сподіваючись на кардинальну зміну стосунків у місті. Борючись з апатією місцевого населення, що, перебуваючи у злиднях, мало переймалося проблемами життя міста, газета закликала брати активну участь у громадському житті, усвідомлено користуватися своїм виборчим правом²⁷. Шпальта газети містили інформаційні матеріали про сеймове життя, доносили до громадськості звіти про діяльність послів до сейму²⁸. Найбільшої критики на сторінках часопису зазнавало закостеніння міських структур, забрудненість вулиць міста та базару, проблеми з освітленням вулиць, надмірні оплати за послуги міських перевезень, відсутність муніципальної загальнодоступної поліклініки, корумпованість міської влади, непрозорість у прийнятті важливих для громади рішень, неправомірні корупційні дії поліції, небезпека на вулицях міста (кишенькові злочини на базарах та у церквах, бандити та грабіжники на вулицях у вечірній час); дитяче жебрацтво; поширення азартних ігор; загальна деморалізація людності; незадовільний стан міських лазень, в яких через технічні порушення від опіків гинули люди; аварійний стан

багатьох будинків (наводилася вражаюча статистика, що за п'ять років завалилося понад двадцять будинків); відсутність нормальної каналізації, засилля німецької мови у місті, брак чистої питної води тощо. Неодноразово газета виступала з конкретними пропозиціями покращення ситуації в місті, наприклад, обговорювалися проблеми з організацією муніципальної міліції. Прикметно, що неодноразово критиці піддавалося незнання української мови міськими урядниками. Обговорення громадських питань у місті та в краї також зазнавало жорсткої реакції з боку влади, що неодноразово конфісковувала публікації такого роду.

Поряд із животрепетними громадськими проблемами, на шпальтах «Газети Наддністрянської» піднімалися також значущі теми суспільного життя у ширшому світоглядно-філософському вимірі. Наприклад, з другого року свого існування газета ввела нову рубрику «Суспільні бесіди», в якій активні дописувачі газети ділилися своїм баченням важливих тем сучасності²⁹. Наприклад, стаття «Минуле та майбутнє» була присвячена обговоренню місця жінки в швидко модернізованому світі кінця XIX ст., осмислення самого феномену емансипації. Занепад рільництва в краї, деградація селянства, заклики до громадської самоорганізації були предметом статті «На власних силах». Також у цій рубриці було обговорено кризовий стан народних ремесел, стан народної освіти, тягар для суспільства військових повинностей, національні стосунки у Австро-Угорській імперії, особливо, єврейське питання та зростаючий антисемітизм. Іншою цікавою темою, піднятою в газеті, було обговорення нової на той час соціалістичної ідеології. Зауважимо, що редактору газети нерідко закидали соціалістичні симпатії, проте він заявляв, що не є прихильником цих ідей, хоча й не вбачає нічого поганого в існуванні останніх і принципово заявляє про необхідність утвердження політичного плюралізму. Культивовані серед поліції керівниками міста підозри щодо участі Е. Солецького в соціалістичних гуртках виливалися подекуди в обшуках редакції (наприклад, у березні 1886 р.), що, правда, завжди безуспішних³⁰. Втім, як зазначає Я. Грицак, саме ці періодичні обшуки, а також ініційовані недругами Е. Солецького кримінальні справи проти нього за образу маєстату (особи цісаря), дали привід місцевій владі припинити подальший вихід «Газети Наддністрянської»³¹. Судові переслідування та закриття газети підірвали здоров'я Е. Солецького і в 1896 р. він помер³².

Попри тематичну пріоритетність проблем міста та округи, газета часто відгукувалась на найболючіші труднощі розвитку цілого краю. Серед найбільш обговорюваних були питання корупції влад різних рівнів, реорганізації засобів і шляхів комунікації, санітарні та екологічні проблеми, занепад духовності тощо³³. Ця інформація також неодноразово зазнавала цензорських обмежень, внаслідок чого бачимо пусті стовпці відділу «Хроніка». Редакція «Газети Наддністрянської» пильно стежила за зростанням громадянського самоусвідомлення серед мешканців Австро-Угорщини, широко висвітлювала такі прояви³⁴. Наприклад, на сторінках газети широко висвітлювалися виступи міщан Тернополя проти зловживань міської влади³⁵. Зауважимо, що газета нерідко наводила цінну інформацію про життя інших навколишніх міст та повітів — неодноразово на її

сторінках зустрічаємо цікаві факти з життя Кракова, Станіслава, Самбора, Галича, Стрия, Турки, Бережан, Жешува, Чорткова. Значну цікавість для сучасних дослідників можуть становити публікації, що висвітлювали зростання курорту у Трускавці³⁶. Багато також було повідомлень як з інших частин імперії — Сербії, Хорватії, Боснії та Герцеговини, так і з різних країн світу — США, Росії, Китаю, країн Азії та Африки, Латинської Америки.

З шостого номеру «Газети Наддністрянської» за 1884 р. редакція запропонувала читачам для обговорення найбільш гострі проблеми тогочасного суспільства під загальною темою «Кривди нашого народу». Далі кожний номер містив докладне обговорення того свавілля та утисків, які зазнавало населення краю. Серед найбільших таких «кривд» було названо законодавчо оформлену безправність багатьох соціальних верств населення; земельне питання та його найболючіший аспект — масове обезземелення селянства; лихварство та сплювання народу; заставу як спосіб пограбування суспільства; зростаючі екологічні проблеми, що були наслідком варварської експлуатації природних ресурсів; відсутність державної програми регулювання рівня річок і водоймищ, що мало наслідком великі шкоди під час весняних повеней; відірваність вищих прошарків суспільства від життя та потреб загалу; корумповане судочинство; жахливий стан народних шкіл та учительства; українське питання та шляхи його вирішення в Галичині; фарисейство та корупція у церковному середовищі, що призвели до падіння авторитету церкви; реформа військової служби; стан державних монополій; стан комунікацій у краї; убогий стан видавництва для народу та народних читалень; організація громадських шпихлірів для запобігання сезонним голодуванням простого люду; нерегульованість тарифних оплат; відсутність належного контролю за будівництвом та санітарією; відсутність ветеринарного контролю; зростання суспільної апатії; вимушена еміграція; слабкість провінційної преси тощо. Загалом редактори нарахували понад 30 таких «кривд»³⁷. Тон цих статей був настільки опозиційним, що через них деякі числа газети були цілком сконфісковані цензурою, як це трапилося, наприклад, із № 17 за 1884 р., що містив критичну замітку про шкільні порядки у Галичині загалом і в Дрогобицькій гімназії, зокрема. Також було конфісковано статтю про стан військових повинностей. Зауважимо, що газету досить часто конфісковували, наприклад, за 1885 р. таких конфіскацій було 5, за 1886 р. — 6, за 1887 р. — 6. Тобто, щороку четверта частина газет підлягала конфіскації.

Небайдужими були видавці газети й до проблем духовності та освіти. На сторінках газети бачимо гостру критику пияцтва, невігластва, хамства у середовищі міщан. Багато уваги приділялось шкільному питанню. Дуже гострими були статті, що закликали реформувати шкільну освіту, підвищити статус учителя, збільшити його платню, зменшити години праці, розвантажити від обов'язків, невласних для шкільництва³⁸. У газеті наводяться красномовні факти мізерної оплати праці вчителя (чия платня була меншою від ловців бездомних псів), його залежності від настрою директора школи. Також газета запропонувала обговорення змісту шкільної програми, виступаючи за зменшення навчального навантаження учнів, особливо з огляду на недотримання у

багатьох школах гігієнічних вимог. Газета пропонувала реформування шкільної освіти у місті, підпорядкування її контролю громади шляхом постійної ротації членів Дрогобицької окружної шкільної ради. На шпальтах газети зустрічаємо досить докладне висвітлення різноманітних прогресивних педагогічних заходів, як то періодичні зібрання вчителів народних шкіл краю³⁹. Особливу увагу автори газети приділяли реформуванню шкільної програми, впровадженню до неї повноцінного курсу шкільної фізкультури, що мало забезпечити повноцінний фізичний розвиток дітей⁴⁰. У той же час, редактори часопису наголошували на необхідності проведення просвітницьких акцій поміркованого характеру, котрі б виходили з загальноосвітнього рівня та потреб громади. Як приклад не цілком коректних дій у цьому напрямі, наводилась історія, що трапилася з учителем Волі Якубової, котрий був виключений із числа членів сільської читальні за пропаганду ідей Дарвіна про походження людини.

Характеризуючи світоглядні цінності, сповідувані редакцією «Газети Наддністрянської», відмітимо також антиклерикальну спрямованість багатьох публікацій у часописі, висміювання невігластва та фарисейства у середовищі священнослужителів без огляду на їхню конфесійну приналежність⁴¹. Найбільше критики в газеті було спрямовано персонально проти особи ксьондзів Терлецького та Курека. Останнім закидалося загравання з єврейською мафією міста, профанацію своїх обов'язків, невігластво, некультурність, надмірну скупість, аморальну поведінку (наприклад, утримання численних покоївок чи використання однієї посудини для гігієнічних потреб та посвячення води)⁴².

Зрозуміло, що більшість матеріалів часопису стосувалося становища польської громади міста та округи. Завдяки «Газеті Наддністрянській» ми дізнаємося про найбільш значні явища тогочасного суспільно-політичного, економічного та культурного життя польської громади Дрогобича. Серед найбільш помітних культурно-просвітницьких акцій загальноміського рівня газета називає урочисті обходи річниці Яна III в Дрогобичі, святкування річниці Конституції Третього травня, відзначення тисячоліття святих Кирила та Мефодія, святкування річниці Віденської битви, відзначення роковин Січневого повстання, річниці смерті Костюшки тощо⁴³. З великим зацікавленням з боку польської громади проходили зустрічі з учасниками польських повстань середини XIX ст., котрі повертались із сибірського заслання. У місті, як можемо дізнатися з газети, частими були гастролі польських мистецьких колективів (наприклад, театру Попеля), котрі викликали жваве зацікавлення серед міщан. На сторінках газети містилися також розлогі статті про видатних діячів польської історії та культури. Серед них виділимо розлогі некролог Ігнатія Крашевського, ювілейну сільветку Францішка Смольки, спогади сучасників про Костюшку та Йоахима Лелевеля тощо⁴⁴. Цікавими були також матеріали, котрі висвітлювали життя поляків у різних куточках світу. Особливо багато публікацій такого роду містили обговорення важливої проблеми польської міграції до американського континенту та становища польської громади в США⁴⁵.

Надзвичайно інформативними матеріали «Газети Наддністрянської» були й у відображенні українського культурного життя Дрогобича та повіту. Фактично,

за відсутності українського часопису, матеріали газети є єдиним джерелом, з якого ми отримуємо інформацію про тогочасне культурне життя українців Дрогобича. Ми дізнаємося, що щорічно українська громада відзначала річниці народження та смерті Тараса Шевченка, котрі відбувалися у вигляді музично-декламаційних вечірок. Помітним явищем культурного життя міста стало відкриття українсько-польської читальні в Дрогобичі (грудень 1884 р.), що проводила активну громадську діяльність — численні відчити, концерти, танці. Ще одна читальня у місті була відкрита у травні 1888 р. Також ми дізнаємося про відкриття українських читалень у Дрогобицькому повіті (наприклад, у Лішні). Українські культурні акції у місті нерідко наражалися на обмежувальні дії влади. Так, при проведенні літературно-музичної вечірки у Дрогобичі, котру організували українські студенти зі Львова, місцевою владою було заборонено виступ Івана Франка з рефератом «Знесення панщини», а також читання «Наймички» Тараса Шевченка. Попри місцеві культурні новини, на сторінках «Газети Наддністрянської» трапляються також інформаційні повідомлення про найбільші культурні акції, що відбувалися у Львові та інших великих містах краю. Ми дізнаємося про появу книги віршів Шевченка у львівському видавництві, гучне відзначення у Галичині двадцять п'ятої річниці смерті поета, урочисте відзначення у містах краю 50-ліття появи «Русалки Дністрової», про перебіг українського віче в Долині 21 серпня 1884 р., де було підтримано резолюцію посла Юліана Романчука у справі захисту прав та мастків селян тощо⁴⁶. Помітними подіями культурного життя української громади міста були гастролі у ньому українських театрів. Так, неодноразово наше місто гостило львівський народний театр Гриневича (січень 1885 р.), про що зустрічаємо прихильні критичні рецензії на сторінках газети⁴⁷. Не цуралась газета й українських національних ювілеїв, розміщуючи на своїх шпальтах відповідні дописи. Як приклад, наведемо розлогу статтю про творчість Юрія Федьковича з нагоди його ювілею⁴⁸.

Також, матеріали газети є цікавим джерелом про неординарні події в історії міста. Так, ми дізнаємося, що в 1884 р. завалилась єврейська лазня. Міщани, як писала газета, довгий час спостерігали як бігали довкола руїн «голі доньки Ізраїлю». Багато уваги було відведено наслідкам великої повені на Дрогобиччині в 1884 р., що спричинила голодування значної кількості селян наступної зими⁴⁹. Не менше уваги було приділено гучному відзначенню в краї ювілею Франца Йосифа⁵⁰. Надзвичайним випадком в демографічній історії міста стало народження однією дрогобичанкою в січні 1886 р. шести дітей. У 1886 р. міщанами було знайдено великий скарб старовинних монет. Сусідній Стрий зазнав значного спустошення внаслідок страшного пожару в квітні 1886 р.⁵¹ Опис таких подій дописувачами газети збагачує знану офіційну інформацію про них особистісним сприйняттям.

Отже, матеріали «Газети Наддністрянської» уможливають нам ознайомлення з цілим спектром проблем, які переживав Дрогобич та його околиці наприкінці XIX ст. Створений на сторінках газети образ щоденного життя міста є надзвичайно динамічним, емоційним та заангажованим інтересами простих

його мешканців. Поряд із цим, широке громадське спрямування редакційної політики часопису дозволяє ознайомитися також із визначними подіями Галичини, Австро-Угорської імперії, Європи та цілого світу. Такий своєрідний «погляд із провінції» на глобальні проблеми регіону та світу надає газетним повідомленням особливої цінності, оскільки проливає світло на специфіку їх сприйняття на периферії культурного та політичного життя.

¹ Мазурок О.С. Города западноукраинских земель эпохи империализма (социально-экономический аспект). — Львов, 1990. — 156 с.

² Див. праці Я. Грицака, І. Чорновола, М. Мудрого, О. Аркуші, В. Расевича, В. Пашука та ін.

³ Галич і Галицька земля в українському державотворенні. — Івано-Франківськ, 1999. — 185 с.; Жовківщина: Історико-мемуарний збірник. — Жовква, 1997; *Рабій Ю.С.* Княжий город Самбір. — Львів, 1999. — 422 с.; Буськ: історико-краєзнавчий нарис. — Львів, 1993; *Бойко Г.М.* Борислав: соціально-економічний нарис. — Львів, 1986; Міста і села Галицького району: історія, пам'ятки, особистості. — Івано-Франківськ, 2001; серія «Дрогобиччина — земля Івана Франка»; Дрогобицький краєзнавчий збірник та ін.

⁴ Див. оглядові публікації: *Spis tytułów prasy polskiej (1865–1918)*. Opracowała Aleksandra Garlicka. — Warszawa, 1978; Матеріали до історії Дрогобиччини на сторінках західноукраїнської преси 1850–1886 років // Дрогобиччина — земля Івана Франка. Т. 4. — Дрогобич: Відродження, 1997. — С. 201–212.

⁵ Програма «часописи Наддністрянської», виходячої в Дрогобычи // *Gazeta Nad-dniestrzańska* (Далі — GN). — 1884. — № 1.

⁶ *Despotyzm czy autonomia?* // GN. — 1884. — № 1. — S. 1; *Kontrola publicyna* // GN. — 1884. — № 1. — S. 2–3.

⁷ *Więcej światła, szkół i czytelników* // GN. — 1884. — № 1. — S. 1–2.

⁸ Див. докл.: *Грицак Я.* Бориславський цикл Івана Франка: тексти і контексти // *Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Праці Філологічної секції.* — Т. CCL. — Львів, 2005. — С. 315–316.

⁹ *Sprawa ruska w ogóle, a mianowicie w Galicyi* // GN. — 1884. — № 3. — S. 1–2.

¹⁰ *Kolonizacya Rusi* // GN. — 1884. — № 14. — S. 2.

¹¹ *Sprawa ruska w sejmie galicyjskim* // GN. — 1886. — № 2. — S. 1; *Rusini a Sejm* // GN. — 1888. — № 1. — S. 1.

¹² «*Diło*» о «*Gazecie Naddniestrzańskiej*» // GN. — 1884. — № 17. — S. 2.

¹³ *Діло.* — 1884. — № 104. — С. 2. Див. про це докл.: *Мороз М.* Одна сторінка біографії Каменяря. — С. 231.

¹⁴ *El. Do Iwana F. We Lwowie* // GN. — 1885. — № 19. — S. 6.

¹⁵ Див. докл.: *Грицак Я.* Забутий польський перекладач Т.Г. Шевченка — Е.Л. Солецький // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. — Львів, 1999. — Вип. 2 (1995–1997). — С. 111–116.

¹⁶ *Żydzi a sprawa wojskowa* // GN. — 1885. — № 20. — S. 2.

¹⁷ *Nieco w kwestyi żydowskiej* // GN. — 1884. — № 2. — S. 1.

¹⁸ *Mesjada* // GN. — 1887. — № 14. — S. 1; № 15. — S. 1; № 17. — S. 1; № 18. — S. 1; № 20. — S. 1; № 21. — S. 1–2.

¹⁹ *Kahał drohobycki* // GN. — 1888. — № 12. — S. 1.

- ²⁰ Antysemityzm istotny! (Głos z kraju) // GN. — 1885. — № 18. — S. 3.
- ²¹ Naruszanie osobistości // GN. — 1884. — № 20. — S. 1–2; Zgorzenie // GN. — 1885. — № 1. — S. 1–2.
- ²² Morderstwa w Borysławiu // GN. — 1884. — № 13. — S. 2–3; Borysławski «kuczyner» // GN. — 1885. — № 1. — S. 2–3; Kasjer borysławski // GN. — 1886. — № 2. — S. 1–2; Producent borysławski na emeryturze // GN. — 1887. — № 11. — S. 1.
- ²³ Borysław. Burżua i robotniczy stan // GN. — 1884. — № 8. — S. 2–3; Machlarz borysławski // GN. — 1885. — № 18. — S. 2–3; Borysławskie przewroty // GN. — 1886. — № 8. — S. 1–2; Świadek borysławski // GN. — 1887. — № 4. — S. 2–3.
- ²⁴ Odpowiedź «Izraelicie warszawskiemu» // GN. — 1884. — № 5. — S. 2–3; Autonomia w miastach galicyjskich // GN. — 1888. — № 15. — S. 1.
- ²⁵ Autonomiczna kontrola z urzędu! // GN. — 1884. — № 3. — S. 2–3.
- ²⁶ Rada miejska w Drohobyczu // GN. — 1884. — № 11. — S. 4; Rada powiatowa w Drohobyczu // GN. — 1884. — № 12. — S. 3; Prawa rady gminnej i naczelnika gminy // GN. — 1884. — № 14. — S. 2–3; Posiedzenie Rady gminnej w Drohobyczu // GN. — 1884. — № 17. — S. 2–3.
- ²⁷ Tak zwana apatya wyborcza // GN. — 1885. — № 11. — S. 1.
- ²⁸ Wybory do Rady Państwa // GN. — 1885. — № 10. — S. 1–2; Sprawozdania poselskie p. Ottona Hausera // GN. — 1885. — № 12. — S. 1–2; Wynik ogólnych wyborów do Rady państwa // GN. — 1885. — № 13. — S. 2–3; Po wyborach // GN. — 1885. — № 14. — S. 1; Wybory do Rady Państwa z r. 1885 // GN. — 1886. — № 6. — S. 2.
- ²⁹ Pogadanki społeczne // GN. — 1885. — № 3. — S. 2–3.
- ³⁰ Nic to «Wam» nie pomoże // GN. — 1886. — № 6. — S. 1–2.
- ³¹ Грицак Я. Забутий польський перекладач Т.Г. Шевченка — Е.Л. Солецький. — С. 114.
- ³² Kurjer lwowski. — 1896. — 29 lutego.
- ³³ Środki komunikacyjne w Galicyi (Głos z kraju) // GN. — 1884. — № 6. — S. 3–4; W sprawie regulacji Dniestru // GN. — 1884. — № 11. — S. 3–4; W sprawie upadku rolnictwa // GN. — 1885. — № 6. — S. 1–2; Rzemiosła i nowa ustawa przemysłowa // GN. — 1885. — № 15. — S. 2; Dziennikarstwo i jego znaczenie w świecie // GN. — 1886. — № 5. — S. 2–3; Dzienniki a czasopisma prowincjonalne // GN. — 1886. — № 17. — S. 1–2; Niezawisłość sędziowska // GN. — 1887. — № 1. — S. 2; Apteki w naszym mieście // GN. — 1888. — № 21. — S. 2.
- ³⁴ Walne zgromadzenie robotników we Lwowie // GN. — 1887. — № 5. — S. 2.
- ³⁵ Zajścia Tarnopolskie // GN. — 1884. — № 7. — S. 2.
- ³⁶ Truskawiec jako zakład kąpielowy // GN. — 1885. — № 19. — S. 1–2; Truskawiec jako zakład górniczy // GN. — 1886. — № 18. — S. 1–2.
- ³⁷ Krzywdy ludu naszego. Pertraktacje spadkowe // GN. — 1884. — № 6. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Nasze gospodarstwo rolne // GN. — 1884. — № 7. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Zabagnione porzecza nasze // GN. — 1884. — № 8. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Lasy i pustkowia // GN. — 1884. — № 9. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Karczma i lichwa // GN. — 1884. — № 10. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Powódź w Galicji // GN. — 1884. — № 11. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Doradcy ludu // GN. — 1884. — № 12. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Nasze sądownictwo // GN. — 1884. — № 14. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Adwokaci — pisarstwo pokątne // GN. — 1884. — № 15. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Zakłady zastawnicze // GN. — 1884. — № 16. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Ustawodawstwo nasze // GN. — 1884. — № 18. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Sprawa ruska w sejmie galicyjskim // GN. — 1884. — № 19. —

S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Ludowe szkoły i nauczyciele // GN. — 1884. — № 21. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Kilka dat statystycznych // GN. — 1885. — № 4. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Jura stolae: konkurencje; prezenty // GN. — 1885. — № 5. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Służba wojskowa // GN. — 1885. — № 7. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Sól, loteria, tytoń // GN. — 1885. — № 8. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Sprawy drogowe // GN. — 1885. — № 9. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Wydawnictwa ludowe. Czytelnie // GN. — 1885. — № 10. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Przednowki, zapomogi, spichrze // GN. — 1885. — № 13. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Taryfy i stemple // GN. — 1885. — № 15. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Weterenarja krajowa // GN. — 1885. — № 18. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Księgi tabularne // GN. — 1885. — № 21. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Surdotowcy // GN. — 1886. — № 4. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Bankruci, firmowcy // GN. — 1886. — № 5. — S. 1–2; Krzywdy ludu naszego. Nasi biórokraci domorosli // GN. — 1886. — № 6. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Leniwczy, karperowicze, biczowia // GN. — 1886. — № 7. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Zapaleńcy, zwątpiali, odstępcy // GN. — 1886. — № 8. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. Policja zdrowia, lekarze, apteki // GN. — 1887. — № 2. — S. 1; Krzywdy ludu naszego. O emigracjach naszego ludu // GN. — 1888. — № 17. — S. 1.

³⁸ Mniej godzin szkolnych w tygodniu // GN. — 1884. — № 3. — S. 3–4; Hiperprodukcja inteligencji // GN. — 1884. — № 18. — S. 2–3; Nauka w gimnazjach // GN. — 1885. — № 13. — S. 3; Sprawy szkolne // GN. — 1885. — № 15. — S. 3; Uwagi w sprawie oświaty ludu // GN. — 1885. — № 16. — S. 2–3; Наши школы // GN. — 1885. — № 19. — S. 3; Ubodzy uczniowie w szkołach ludowych // GN. — 1885. — № 23. — S. 1–2; Język niemiecki w szkołach naszych // GN. — 1886. — № 4. — S. 2; Opłata szkolna w zakładach średnich // GN. — 1886. — № 14. — S. 1; Nauczyciel wiejski // GN. — 1888. — № 7. — S. 1; Nauczycielstwo ludowe // GN. — 1888. — № 18. — S. 1.

³⁹ Krajowy wiec nauczycieli ludowych (Głos do nauczycieli ludowych) // GN. — 1884. — № 6. — S. 2–3.

⁴⁰ Nauka gimnastyki w szkołach // GN. — 1884. — № 9. — S. 2–3; Błędny system nauczania w gimnazjach // GN. — 1887. — № 1. — S. 3–4.

⁴¹ Reforma klasztorów // GN. — 1884. — № 16. — S. 2–3.

⁴² Rz. K. Probstwo w Drohobyczu // GN. — 1884. — № 10. — S. 1–2.

⁴³ Uroczystość na Welehradzie // GN. — 1885. — № 3. — S. 1; Trzeci maja // GN. — 1885. — № 10. — S. 2; Pomnik Mickiewicza // GN. — 1885. — № 12. — S. 2.

⁴⁴ J.I. Kraszewski // GN. — 1887. — № 8. — S. 1; Marcin Borelowski (Lelewel) i Władysław Czaplicki wspomnienie z r. 1863 i 1864 // GN. — 1888. — № 20. — S. 1; № 21. — S. 1–2; Dr. Franciszek Smolka // GN. — 1888. — № 21. — S. 1.

⁴⁵ Błaga amerykańska // GN. — 1887. — № 3. — S. 2.

⁴⁶ Резолюції ухвалені одноголосно руским окружным вечем в Долине дня 21-го серпня 1884 // GN. — 1884. — № 15. — S. 1–2; Wiec ruski w Kossowie // GN. — 1886. — № 18. — S. 1; Wiec ruski w Kołomyi // GN. — 1886. — № 20. — S. 1–2.

⁴⁷ Teatr ruski narodowy lwowski // GN. — 1885. — № 6. — S. 3; Teatr ruski narodowy lwowski // GN. — 1886. — № 8. — S. 1.

⁴⁸ Józef Jerzy Hordyński-Fedkowicz // GN. — 1886. — № 18. — S. 1.

⁴⁹ Powódź 1884 r. // GN. — 1884. — № 10. — S. 3.

⁵⁰ Cesarz Franciszek Józef I // GN. — 1888. — № 23. — S. 1.

⁵¹ Pożar i orkan w Stryju // GN. — 1886. — № 9. — S. 1–2; Spalony Stryj // GN. — 1886. — № 11. — S. 1.